

NOVÉ MÉDIÁ MENIA SVET



Úvod

Moderné technológie poskytujú aktívnym ľuďom alebo skupinám vytvoriť zo sveta lepšie miesto. Poskytujú ľuďom jednoduché možnosti, ako zdieľať svoje názory, ako sa zaktivizovať a prejaviť nesúhlas so systémom, ktorý v ich krajine vládne, či už sa jedná o krajiny s autoritárskym režimom alebo o tie demokratické.

Nové médiá umožňujú tiež rýchly zber dát o aktuálnej situácii, potrebách a možnostiach pomoci v oblastiach postihnutých humanitárnou katastrofou. Tieto možnosti umožňujú zefektívniť pomoc a tým zachrániť viac ľudských životov.

Cieľom tejto príručky je poukázať na to, ktoré technológie sa na Slovensku a vo svete reálne využívajú na zlepšenie kvality života, na boj proti korupcii alebo porušovaniu ľudských práv, či dokonca na ochranu ľudských životov.

Nové médiá menia svet

Ako by vyzerala druhá svetová vojna, keby tou dobou mali ľudia po ruke mobily a pripojenie na sociálne siete? Bolo by v koncentračných táboroch menej obetí, keby mohol ktokoľvek napísať na Twitteri, že práve ďalších z jeho susedov odviedlo GeStaPo, prípadne keby natočil mobilom dianie v táboroch smrti a zverejnil ho na YouTube? Vďaka novým médiám sa dnes na Slovensku dozvieme, že v Iráne počas nepokojov strieľajú do demonštrantov, alebo že americká armáda práve podniká útok na sídlo Usámu bin Ládina. Nové

médiá v súčasnosti odbúravajú argument „My sme o tom nevedeli“.

Čo sú nové médiá?

Nové médiá sú formy záznamu a šírenia **digitálneho obsahu** pomocou pamäťových nosičov, ale **hlavne internetu**, pri ktorých je dôležité, že **samoční užívatelia** môžu **obsah tvoriť, meniť a zdieľať** s ostatnými užívateľmi, ktorí na tento obsah môžu **v reálnom čase reagovať**.



Rozdiel oproti „starým“ médiám je práve v tom, že pri „starých“ médiách boli užívatelia **pasívnymi prijímateľmi** informácií, zatiaľ čo pri nových médiách môžu informáciu priamo tvoriť a verejne ju šíriť. Každý s možnosťou pripojenia na internet je schopný napísať blog, mikroblog (napr. správu Twitteri), či pomocou mobilu zaznamenať dianie okolo seba a pomocou internetu (napr. Youtube) ho šíriť spôsobom prístupným na celom svete. To **umožňuje každému z nás stať sa „novinárom“** a dokumentovať dianie okolo seba.

Sociálne médiá

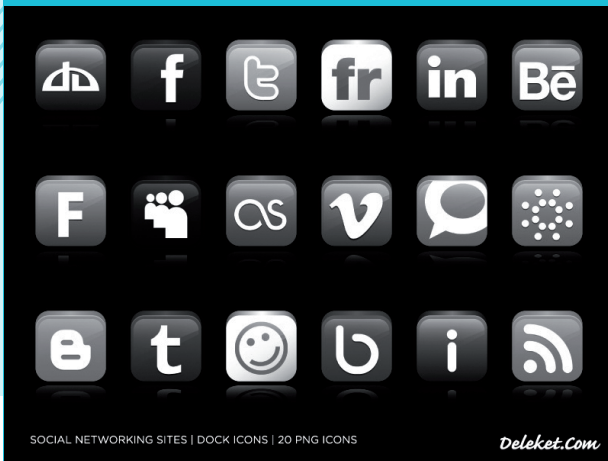
Andreas Kaplan a Michael Haenlein rozoznávajú šesť typov sociálnych médií: **spoločné projekty** (napr. Wikipedia), **blogy a mikroblogy** (napr. Twitter), **obsahové komunity**



@ReallyVirtual
Sohaib Athar

Uh oh, now I'm the guy who liveblogged the Osama raid without knowing it.

9 hours ago via TweetDeck ☆ Favorite ↻ Retweet ↩ Reply



SOCIAL NETWORKING SITES | DOCK ICONS | 20 PNG ICONS

Deleket.Com

(napr. Youtube), **sociálne siete** (napr. Facebook), **virtuálne herné svety** (napr. World of Warcraft) a **virtuálne sociálne svety** (napr. Second Life).

Predpokladom pre vznik sociálnych médií bol „vynález“ tzv. **Webu 2.0**, ktorý umožnil vznik a výmenu obsahu tvoreného užívateľmi (user-generated content). Web 2.0 bol revolučný v tom, že **umožnil tvoriť obsah** webových stránok **bez potreby zásahu do zdrojového kódu**. Vďaka tomu neboli jedinými tvorcami webového obsahu správcovia webových stránok. Webový obsah vedeli vytvárať aj samotní užívatelia bez potreby zásahu správcov (ktorí však majú naďalej možnosť kontrolovať užívateľmi pridaný obsah a v prípade potreby ho vymazať).

Blogy a mikroblogy

Blogy (názov vznikol skrátením anglického „web log“) sú **reverzne chronologicky usporiadané osobné webové „denníky“** pozostávajúce z postov, zverejňovaných jednotlivcami prípadne záujmovými skupinami. Každý s pripojením na internet si môže vytvoriť blog, kde bude zdieľať svoje postrehy, názory, alebo sa bude špecializovať na konkrétnu tému. V zásade blogy umožňujú čitateľom poslať spätnú väzbu autorovi (bloggerovi), ale nie je to pravidlom.

Na Slovensku sa stali blogy hromadne využívanými hlavne vďaka spravodajským serverom (blog.sme.sk, blog.hnonline.sk). Medzi tisíckami aktívnych blogerov tu nájdeme ľudí voľne píšúcich o čomkoľvek, komentujúcich aktuálne spoločenské dianie, ale aj špecializujúcich sa na konkrétnu oblasť (napr. doprava). Blogeri si pravidelným prispievaním na aktuálne témy budujú istý vzťah so svojimi čitateľmi.

Postupom času sa stále rozširujúcou formou blogu stáva **videoblog** (vlog, vidblog atď.). Jeho poslanie je rovnaké, ako pri písanom blogu, avšak jeho formou je video. Tento spôsob je pre prijímateľa pútavejší a príjemnejší na sledovanie, pretože od neho vyžaduje menšiu aktivitu.

Yoani Sanchez

*Yoani Sanchez (narodená 4. 9. 1975 v Havane) je kubánska filologička a blogerka. Je spoluzakladateľkou časopisov Contodos a Convivencia, ktoré sa na neslobodnej Kube stali priestorom pre slobodné vyjadrovanie. V roku 2007 založila blog **Generacion Y**, kde pravidelne opisuje kubánsku realitu a kritizuje miestny režim. Aj preto musí tento server sídliť v Nemecku a na Kube táto stránka nie je prístupná. Sanchez tiež organizuje školenia pre mladých kubánskych aktivistov, kde ich učí ako blogovať a tweetovať bez pripojenia na internet. V roku 2008 bola ocenená prestížnou španielskou žurnalistickou cenou Premio Ortega y Gasset. Ocenenie si nemohla osobne prevziať, kvôli zákazu vycestovať, ktorý castrovský režim uvalil na všetkých Kubáncov. V roku 2008 časopis Times zaradil Sanchez medzi 100 najvplyvnejších ľudí sveta. Za svoju odvahu hovoriť o slobode sa každodenne stretáva s obťažovaním od kubánskeho komunistického režimu a žije v neustálej hrozbe a strachu z fyzickej ujmy.*



www.desdecuba.com/generaciony

Azarmehr

Naposledy bol v Iráne počas islamskej „kultúrnej revolúcie“. To čo sa tam dialo, ho naplňalo hnevom. Gangy nevzdelaných násilníkov útočili na študentov a akademikov, a poučali ich o tom, ako majú fungovať univerzity. Knižnice a knižkupectvá boli napádané, knihy trhané a pálené. Vedel, že musí urobiť niečo, aby predstavitelia klérickej moci boli zvrhnutí. Jeho hlavným cieľom je podieľať sa na nastolení sekulárnej demokracie v Iráne. Verí, že pre Irán je najlepšie, aby bol založený na 4 piliéroch demokracie, sekularizmu, nacionalizmu a vláde elity. Tvrdí, že väčšina krajín, ktoré prijali tieto princípy prosperujú, tak prečo by nemal Irán? Môžete ho sledovať na Twitteri @potkazar.

Mikroblogy sú krátke správy, ktoré sa od blogov líšia hlavne svojím rozsahom. Umožňujú zdieľať krátke texty (140 znakov), malé osobné obrázky alebo linky na videá, ktorých typickým predstaviteľom sú správy na Twitteri. Pomocou tzv. **hashtagu** (symbol # a kľúčové slovo) umožňuje Twitter v tweetoch (správach) označiť kľú-

Crowdvoice



Nové médiá prinášajú každému možnosť stať sa reportérom, zdokumentovať dianie okolo seba a podeliť sa oň so svetom. Tým však nastáva situácia, že príval informácií je neudržateľný a samotné informácie sú neprehľadné, navyše nie všetky musia byť pravdivé. Projekt Crowdvoice je open source platformou, na **zhromažďovanie, zoraďovanie a základné overovanie informácií** získaných z viacerých zdrojov. Pomocou medzinárodnej komunity dobrovoľníkov sa Crowdvoice snaží zaviesť istý poriadok do fenoménu občianskeho reportovania.

čové slová. Po kliknutí na hashtag sa zobrazia užívateľom všetky tweety (od užívateľom s verejným profilom) s týmto hashtagom. Vďaka tomu je možné napr. prezrieť si všetky príspevky s hashtagom #funny, #Pearl-Jam, alebo #HelpHaiti.

Tweety sú napr. v USA sledované tiež štátnymi inštitúciami a okrem iného pomáhajú pri riešení trestných činov. O príklade sledovania Tweetov sa zmienim tiež nižšie pri príkladoch používania platformy Ushahidi.

Ochrana žien na Haiti



Po zemetrasení na Haiti v roku 2010 prišli o život desiatky tisíc ľudí, a ďalšie státisíce ľudí sú odkázané na život v utečeneckých táboroch. Štátne orgány a bezpečnostné zložky mali dosť práce s vlastným fungovaním a odstraňovaním následkov zemetrasenia. Aj preto bola ženská časť obyvateľstva Haiti postihnutá aj sekundárne. V utečeneckých táboroch boli dennou realitou znásilnenia a iné násilie páchané na ženách. Tie sa nemali ako brániť a ich **volanie o pomoc** nikto nepočul. Tieto príbehy sa iba málokedy dostali za hranicu utečeneckého tábora. Vďaka projektu americkej organizácie **Digital Democracy** sa môžu ženy v týchto táboroch pomocou **blogov, videoblogov** alebo priamych **skype hovorov** podeliť o svojej príbehy so svetom a tým zosilniť svoju snahu o zmenu.

Podobným projektom na ochranu žien pred domácim násilím je **indický Bell Bajao!** Násilie na ženách je v Indii iba okrajovo a veľmi politicky korektne riešená téma. Preto sa Bell Bajao! snaží sústrediť na **aktivizáciu mužov** – susedov, priateľov, príbuzných – aby domáce násilie viac ticho neakceptovali a neprehliadali ho. Pomocou blogov a videoblogov umožňuje jednotlivcom šíriť svoje svedectvá, zdieľať informácie a názory, navyše na Facebooku a Twitteri umožňuje ľuďom viesť diskusie na danú tému.

Facebook

Facebook určite nie je potrebné podrobne predstavovať. Za 7 rokov svojej existencie sa stal celosvetovo jednou z najhodnotnejších IT firiem s viac ako 800 miliónmi aktívnych používateľov. Je najefektívnejším marketingovým nástrojom, a tak ho využívajú štátne inštitúcie rovnako, ako skupiny stojace proti nim.

Facebook poskytuje širokú škálu možností, od písania (a komentovania) statusov, cez zdieľanie fotiek a videí videí či už napr. z YouTube, alebo vlastných, tvorenie skupín, do ktorých sa môžu pridávať ľudia s rovnakým záujmom, po vytváranie udalostí a pozývanie ľudí, ktorí sa môžu vyjadriť, či sa ich zúčastnia. V súčasnosti Facebook umožňuje používanie vlastnej obdoby hashtagu (za použitia „@“ a mena osoby alebo stránky, ktorej sa týka). Koment s takýmto označením sa zobrazí na stene osoby alebo stránky, ktorá v ňom bola označená.

Mimovládne organizácie využívajú Facebook hlavne na informovanie o svojich aktivitách. Často krátko však tiež zdieľajú informácie o udalostiach vo svete a možnostiach, ako sa prichániť o spoločenskú zmenu (napr. formou petícií).

V Egypte bol Facebook využívaný na aktivizáciu ľudí aby vyšli do ulíc a vyjadrili nespokojnosť s vládou Husního Mubaraka. Vznikali skupiny, kde ľudia zdieľali videá z protestov, mobilizujúce komentáre, či pozývali ostatných na konkrétne protesty (v Egypte ale aj pred Egyptskými ambasádami po celom svete). Bezpečnostné zložky nedokázali tieto aktivity sledovať a účinne proti nim zakročiť. Keď sa videá z protestov a očité svedectvá o zabíjaní protestujúcich bezpečnostnými zložkami

začali vďaka internetu šíriť po celom svete, tlak na Mubarakov režim rástol a jeho pád bol neodvratný.



Príkladom stránky, ktorá vznikla počas protestov v **Egypte**, aby mobilizovala občanov, je **We are all Khaled Said**. Stránka je nazvaná po 28-ročnom obyvateľovi Alexandrie, ktorého pred očami svedkov dobili na smrť dvaja policajti po tom, ako na webe zverejnil video zachytávajúce policajtov kamarátsky si deliacich zisk s dealermi drog. Štátne orgány najprv označili samotného Khaleda Saída za dealera, ktorý pri policajnej kontrole prehltoľ sáčik s drogami. Zverejnené svedectvá očitých svedkov však prinútili štátne orgány urobiť ďalšie šetrenie, ktoré ukázalo, že prvá súdna pitva bola sfaľovaná, neboli v nej zdokumentované rezné a sečné rany po celom tele, hlavne v oblasti hlavy. Tým sa ukázalo, že smrť nemohla byť spôsobená prehltnutím sáčku s drogami, ale násilným spôsobom. Khaled sa stal symbolom pre mladých ľudí, ktorí už nemohli akceptovať každodenné násilné a neľudské zachádzanie zo strany polície. Netrvalo dlho a tento odpor sa zmenil na odpor proti režimu ako takému.

Na Slovensku by som ako príklad využívania Facebooku k spoločenským zmenám vybral stránku **Kauza Gorila**, ktorá má v čase písania tohto textu viac ako 12 000 fanúšikov a aktívne zverejňuje spravodajstvo o tejto téme, ako aj termíny protestov a odporúčania pre protestujúcich, ako sa počas protestov správať.

Videoaktivizmus

Za videoaktivizmus môžeme považovať používanie **vizuálnych médií** k presadzovaniu politických, právnych či iných spoločenských zmien. Videoaktivizmus nie je o používaní videa na publicitu, ako vzdelávací, či tréningový nástroj. Vyžaduje si nastavenie konkrétnych cieľov, určenie cieľovej skupiny, naplánovanie filmovania a distribúcie konečného produktu. Stránka witness.org



poskytuje podrobné informácie o videoaktivizme, ako aj **návody**, ako sa stať kvalitným videoaktivistom.

Mnohá mimovládne organizácie zaoberajúce sa ochranou ľudských práv „budujú“ tzv. **watchdog skupiny**, ktorých cieľom je identifikovať a sledovať konkrétny problém (napr. spôsob porušovania ľudských práv) a následne toto svoje dielo šíriť tak, aby vznikol spoločenský tlak na zmenu tohto stavu.

Takýto postup bol použitý napríklad **v Ázii** pri informovaní **o porušovaní ľudských práv** v zamestnaní. Napr. čínske továrne taiwanskej spoločnosti KYE Systems boli na základe systematického výskumu watchdog skupín obvinené z toho, že využívajú detskú prácu a že ich zamestnanci majú neprimerane dlhý pracovný čas. Vďaka watchdog skupinám sa dokázalo, že KYE Systems porušuje práva svojich zamestnancov, čo pre výrobcu znamenalo odliv odberateľov zo západných krajín. Vedenie firmy sa preto rozhodlo (okrem iného) zakázať detskú prácu, vybudovalo systém, ktorý kontroloval reálnu dĺžku pracovnej doby a dovolenky.

Všetky čínske továrne KYE Systems sú navyše podrobované pravidelným kontrolám.



Indický projekt **India Unheard** má za cieľ umožniť chudobným byť svojimi vlastnými advokátmi. Ako povedala jeho zakladateľka Jessica Mayberry, „medzi konkrétnymi dopadmi patrí **odhalenie korupcie či porušovania ľudských práv, porozumenie medzi stranami rôznych konfliktov, zlepšenie infraštruktúry, šírenie dôležitých informácií, rozvoj miestnych autorít, mobilizácia úradov a poskytovanie zárobku ľuďom zo slumov a chudobných dedín.**“

Projekt v súčasnosti zamestnáva 45 reportérov v slumoch a dedinách po celej Indii. Tí získávajú hrubý materiál, ktorý posielajú na strihanie a titulkovanie do centrálného štúdia. Konečné 3-minútové video je jednak šírené pomocou tradičných platforiem, ale je tiež posielané samotným redaktorom, aby ho šírili medzi svojimi susedmi a zodpovednými úradníkmi. Dôležitou súčasťou je plánovanie, kedy v spolupráci s mentormi musia reportéri určiť dopad, ktorý chcú dosiahnuť a spôsoby, akými ho chcú dosiahnuť. Akonáhle sa im konkrétny dopad podarí, nakrúti o tom ďalšie video, ktoré slúži ako motivácia ostatným reportérom.

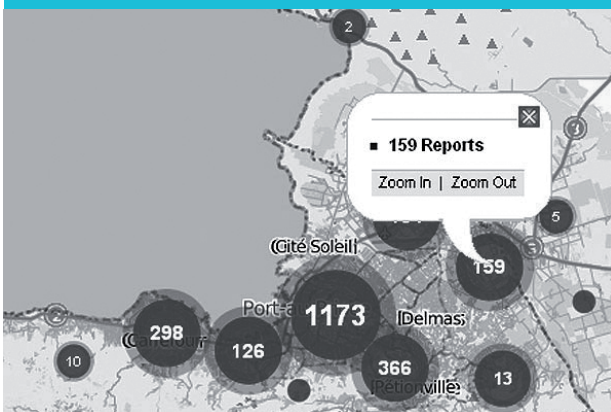


Na Slovensku buduje watchdog skupiny okrem iných aj **Človek v ohrození** v rámci projektu **Zmeň komunitu**. Úlohou študentských skupín je identifikovať konkrétny problém vo svojom okolí (diskriminácia menšín; korupcia; transparentnosť a porušovanie ľudských práv), zbierať informácie o danom probléme a formou krátkych aktivistických videí spracovávať celý problém od jeho identifikácie až po možné riešenie.

Geo-mapovanie

Ushahidi

Ushahidi (*po svahilsky svedok, svedectvo*) je nezisková organizácia, ktorá vyvinula software umožňujúci ľuďom informovať o situácii v ich okolí počas humanitárnej krízy. **Jednotlivci alebo organizácie** môžu **pomocou SMS, e-mailov** alebo pomocou **tradičných internetových platforiem** nepretržite informovať o aktuálnej realite vo svojom okolí. Ushahidi všetky tieto informácie **spracuje do mapy** a poskytne tak prehľad o situácii v jednotlivých oblastiach.



Platforma Ushahidi vznikla **na monitorovanie nepokojov** po prezidentských voľbách **v Keni** v roku 2008. Ory Okolloh a ďalší blogeri ju vytvorili, aby umožnili dobrovoľníkom zaznamenávať očné svedectvá o nepokojoch pomocou SMS. Tieto svedectvá umiestnili na Google Maps, čím poskytli jednoduchý prehľad o aktuálnej situácii.

Vďaka pozitívnej odozve ako aj vďaka tomu, že zdrojový kód platformy je voľne stiahnuteľný, bola Ushahidi následne použitá na mapovanie situácie po zemetrasení **na Haiti**, po zemetrasení a následnej tsunami **v Japonsku**, v Egypte na mapovanie nepokojov, či **v Rusku** na mapovanie výskytu požiarov a na spojenie ľudí, ktorí potrebovali pomoc s tými, ktorí pomoc ponúkali.



Napriek tomu, že platforma Ushahidi bola vytvorená na mapovanie situácie v oblastiach postihnutých humanitárnou krízou, bola tiež použitá napr. na mapovanie bezpečnosti cyklistov **v Los Angeles** alebo hodnotenie reštaurácií v Texase, či protestujúcimi v Londýne na odovzdávanie informácií, kde sa nachádzajú hliadky polície.

V roku 2010 po povodniach na Slovensku by bolo nesmierne užitočné mať spustený podobný mapovací systém pre Slovensko. Povodňami a následnými zosuvmi pôdy bolo na Slovensku postihnutých viac ľudí, ako kedykoľvek predtým. To tiež spôsobilo, že sa ponúкло nespočetne veľa jedincov a organizácií, ochotných pomáhať. Kvôli tomu, že pomoc prichádzala z mnohých zdrojov, bolo poskytovanie tejto pomoci nekoordinované a neraz sa stalo, že v jednej obci sa stretli dve organizácie s pomocou, no vo vedľajšej obci akákoľvek pomoc chýbala. Veľký počet vyhlasovateľov verejných zbierok spočiatku v mnohých prípadoch spôsobil, že rodiny, žijúce v obciach, ktoré boli na okraji záujmu médií, pomoc nedostali, zatiaľ čo rodiny, ktoré sa prezentovali v médiách, dostali pomoc z viacerých zdrojov.

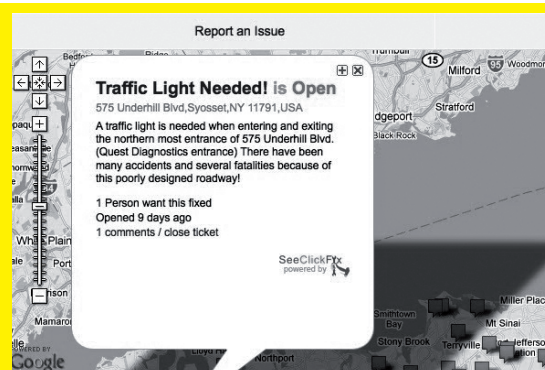
Praguewatch



*Kauzy predaja PKO alebo predrazenia rekonštrukcie hokejového štadióna výrazne zarezovali v slovenských médiách a v spoločnosti. Podobné kauzy neobišli ani Prahu, a tak občianske združenie Prague Watch spustilo projekt s rovnakým názvom. Cieľom projektu Praguewatch je **zvýšiť transparentnosť v mestskom plánovaní**, ako aj **upozorniť** obyvateľov Prahy **na chystané problematické stavby a developerské projekty**. Bol vytvorený na platforme Ushahidi a je založený na spolupráci akademikov, odborníkov a občianskych aktivistiek a aktivistov. Na základe interaktívnej mapy sa Praguewatch snaží obyvateľom Prahy poskytovať základný **prehľad o nedávnych a súčasných, známych i menej známych kauzách**.*

Bolo by nesmierne nápomocné, keby v tej dobe na Slovensku existovala takáto mapa pomoci. Ľudia postihnutí prírodnou katastrofou (alebo ich príbuzní) by mohli bezprostredne informovať kde sa stalo aké nešťastie, koľko ľudí potrebuje pomoc, aký je rozsah škôd a aká pomoc je tu potrebná. Rovnako zainteresovaní jedinci a organizácie by mohli označiť, akým spôsobom vedia pomôcť. Pomoc by sa stala adresnejšou, efektívnejšou, ušetrili by sa prostriedky vynaložené na rozsiahly terénny prieskum ako aj práca dobrovoľníkov.

SeeClickFix



*Príkladom ďalšej „mapovej“ platformy je SeeClickFix. Na rozdiel od Ushahidi nie je určená na mapovanie krízových situácií, ale **na mapovanie komunitných nedostatkov** ako sú rozbité pouličné lampy, potreba prechodov pre chodcov, cestných výmoľov či graffiti. Každý z obyvateľov môže zadarmo na mape mesta označiť, čo by mali mestskí úradníci vyriešiť. Tí na základe počtu podnetov o tom-ktorom nedostatku okamžite vidia, ktorý z nedostatkov je treba vyriešiť ako prvý.*

Platforma SeeClickFix vznikla kvôli nespokojnosti obyvateľov amerického mesta New Haven z toho, že úrady nereagovali na ich sťažnosti. Za tri roky svojej existencie zaznamenala 110 000 podnetov, z ktorých okolo 60 000 bolo miestnymi úradmi vyriešených. Vďaka svojmu úspechu sa postupne rozšírila do viac ako 50 amerických miest.

Prepojenosť nových médií

Príklad prepojenosti využívania nových médií poskytol expert na nové médiá Jaroslav Valúch počas prednášky na festivale Jeden svet 2011. Po zemetrasení na Haiti sa podieľal na fungovaní stránky Ushahidi Haiti. Boli zahltení množstvom informácií, ktoré sa k nim dostávali prostredníctvom SMS, prípadne sociálnych sietí. Jedného dňa dostali správu s textom „Ludia uväznení v Un Bon Prix, neďaleko Napley Inn Hotelu“. Keďže z Google Maps ani z iných zdrojov nebolo možné zistiť, kde sa Napley Inn Hotel nachádza, rozhodli sa ako poslednú možnosť využiť sociálne siete. Na Twitteri napísali správu, že hľadajú ľudí, ktorí by mohli poskytnúť o tomto mieste informáciu a po približne 3 hodinách dostali odpoveď s kontaktom na človeka, ktorý by mohol poskytnúť bližšie informácie. Táto informácia nemala nijak overenú, tak sa rozhodli zavolať na dané číslo a skutočne sa dovolali človeku, ktorý niekedy dávno pracoval Un Bon Prix, čo bolo kníhkupectvo. On popísal, kde sa dané miesto nachádza, a následne boli za pomoci GPS súradníc schopní na dané miesto vyslať skupinu záchranárov.

Vďaka moderným technológiám je svet menší, otvorenejší a slobodnejší. Informácie o nepokojoch v autoritárskych režimov, ktoré by sa v minulosti len ťažko dostali za hranicu daného štátu, sa v súčasnosti zdieľajú po celom svete v reálnom čase, v momente, kedy tieto nepokoje prebiehajú. Umožňujú ľuďom bez väčšej námahy zdieľať svoje myšlienky, diskutovať o nich a prípadne sa zmobilizovať, aby za ich presadenie protestovali.

Zaujímavé projekty vznikajú vo svete každý deň. Preto sa vám pokúsime pravidelne prinášať prehľad tých najzaujímavejších na stránke www.jedensvet.sk.



Realizované s finančnou podporou Úradu vlády SR v rámci dotačného programu Podpora a ochrana ľudských práv a slobôd. Za obsah tohto dokumentu je výlučne zodpovedný Človek v ohrození.

© 2012, Človek v ohrození (Autor príručky: Martin Horák)